

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Естонські прислів'я
та приказки

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Збірник шостий

**ЕСТОНСЬКІ ПРИСЛІВ'Я
ТА ПРИКАЗКИ**

**Упорядкував та переклав
Олександр Завгородній**

*Видавництво художньої літератури
«Дніпро»* *Київ — 1973*

C(Есr.)
€87

E $\frac{0734-53}{M205(04)-73}$ 416-73

ВСТУПНЕ СЛОВО

Є народи, для яких фольклор у силу певних історичних умов був єдиною формою вияву духовного життя. До таких народів належать і естонці. З початку XIII століття, коли після героїчного опору Естонію захопили німецькі феодали, у духовному й культурному житті краю настала темна ніч. І лише задумливі пісні, мужні легенди, влучні прислів'я та приказки, мов хвилі Балтійського моря, будили народний дух і національну свідомість.

Тож не випадково, що улюбленою книгою естонського народу є геніальний епос «Калевіпоег», зітканий із прадавніх легенд, пісень та прислів'їв. Це своєрідна енциклопедія життя древніх естів, це полум'яний заклик до боротьби проти загарбників, свідчення безмежної відданості й любові до рідної землі.

А взагалі відомості про естонські прислів'я та приказки сягають сивих давен.

Перший запис їх датується 1587 роком, згодом, у 1660 році, побачила світ граматика Х. Гекезена, де між німецькими та латинськими було шістдесят чотири естонських приказки і тринадцять прислів'їв. У XVII столітті 525 прислів'їв було надруковано в граматиці А. Гелле (1732), а також у підручнику А. Гуппеля (1780) та ін.

Звичайно, це не було піклуванням про освіту естонського народу. Прислів'я та приказки слугували переважно інтересам пасторів-німців, які використовували народну творчість у повсякденному спілкуванні з паствою, а також у проповідях, аби завоювати симпатії й довіру естонців.

Значно сприятливіші умови для розвитку фольклористики виникли в XIX ст., особливо у 60—70-і рр., коли у зв'язку з піднесенням національного руху в Естонії і під впливом російського прогресивного мистецтва відбувається бурхливий розвиток в усіх галузях естонської культури. Та ще раніше, протягом 1813—1832 років, І. Розенплентер видрукував двадцять збірників «Доповнень до ґрунтовнішого вивчення естонської мови», де побачило світ чимало прислів'їв і приказок. Серед інших видань минулого

століття слід назвати збірники «Старовинні народні байки і прислів'я» (Тарту, 1869) К. Кербера, «Збірник прислів'їв та приказок» (Тарту, 1875) В. Штейна, «Із зовнішнього і внутрішнього життя Естонії» (Петербург, 1876) Ф. Відемана. Виняткову роль у розвитку естонської фольклористики відіграли Якоб Хурт, якого називають «батьком» естонської народної творчості, і Маттіас Ейзен. Останній видав чи не найповніші зібрання прислів'їв та приказок за часів буржуазної Естонії: «Наше старе срібло» (1913), «Естонські прислів'я» (1929). Маттіаса Ейзена, якому немає рівних в Естонії за кількістю виданих книг, можна порівняти з такими знавцями української фольклористики, як І. Франко, В. Гнатюк, Ф. Колесса.

До «старого срібла» — естонських прислів'їв та приказок — не раз зверталися письменники-класики Лідія Койдула, Юхан Лійв, Едуард Вільде, Антон Таммсааре і радянські майстри художнього слова Ааду Хінт, Юхан Смуул.

Естонські прислів'я та приказки, як і в інших народів, дуже поліфонічні. Здається, немає жодної грані життя, яка не засяяла б од влучного, мудрого слова. Народ відображав у прислів'ях та при-

казках своє життя: тут і праця, і звичаї, і кохання, і подолання суворої стихії. Естонський народ дбайливо відібрав і зберіг усе краще з багатого арсеналу народної мудрості, відкинувши старе, що суперечить соціалістичній моралі, новому укладові життя. За роки Радянської влади в Естонії створено нові прислів'я та приказки, в яких оспівується рідна Вітчизна, щасливе життя в дружній сім'ї народів-братів.

Слід зауважити, що естонські прислів'я та приказки дуже споріднені з народною піснею. Часом здається, що пісня—їхня коліска, такі вони милозвучні. В їхню художню тканину органічно вплелися найрізноманітніші художні засоби, використано багатючі можливості ритмомелодики, алітерації. Тут усе так первозданно, просто і глибоко, як у житті і вдачі їхнього носія — народу.

Нині естонська фольклористика плідно розвивається. Фольклорний відділ Літературного музею Академії наук ЕРСР ім. Ф. Р. Крейцвальда — один з найбагатших у світі. Тут зберігаються записи величезної кількості народних пісень, прислів'їв, приказок (з численними варіантами), загадок, народних оповідей тощо.

В Інституті мови та літератури разом з фольклористами Літературного музею провадиться робота над підготовкою академічного видання естонських прислів'їв та приказок. Воно нараховуватиме близько 200 тисяч текстів і характеризуватиме майже 10 тисяч коротких народних висловів.

Для цього збірника використані такі джерела: «Еесті ванасинад» (упорядник М. Ейзен, Тарту, 1929), «Валімік еесті ванасинад» (упорядник Е. Норманн, Таллін, 1955) та інші видання й архівні матеріали.

При укладанні книжки головна увага зверталася на те, щоб відібрати прислів'я та приказки, які найповніше висвітлюють життя, побут, вдачу естонського народу.

В одній з естонських приказок мовиться: «У приказки золотий зміст». І справді, з них вимальовується портрет естонського народу, народу-трудівника і філософа, великого патріота рідної землі, щедрого душею народу-пісняра. Перефразувавши приказку, можна сказати— у фольклору краю Калева золоті уста.

Олександр Завгородній

**Наша сила —
народів радянських сім'я єдина**

**Нема на світі нічого краще,
як Батьківщина Радянська наша.**

o

**Ленін навчив, щоб народ
радянський щасливо жив.**

o

**Що Леніним сказано, те життям
доказано.**

o

Ленін — наша зоря провідна.

o

**Леніна заповіти шанують і дорослі,
і діти.**

o

**Народ іде, куди партія
Комуністична веде.**

Слово партії летить навіть без крил.

◦

За партією йти — щастя знайти.

◦

Партія з нами — перемога за нами.

◦

Радянська влада — панам завада.

◦

Добре братство краще за багатство.

◦

Земля батьків найкраща в світі.

◦

**Хто Батьківщину любить, того
і Батьківщина любить.**

◦

**Благо Батьківщини дорожче
за життя.**

Добре там, де батьківщина.

○

**Кожна сторона гарна, але вдома
найкраще.**

○

Який край, такий і звичай.

○

**Щасливий, хто під своїм дахом
живе.**

○

На чужій стороні і влітку холодно.

○

**Краще вдома чорний хліб, як
паляниця з маслом на чужині.**

○

**Хліб на чужині лежить на високій
полиці.**

Краще вдома шкоринка, як на чужині — млинець.

○

Народ — безкрає море.

○

В єдності — сила народу.

○

Народною силою можна й скелю пересунути.

○

Одинокє дерево вітру боїться.

○

Однією рукою вузла не зав'яжеш.

○

Одному тільки з кашею воювати.

○

Усім добре — і кожному добре.

Чого не подужає один, подужає дев'ятеро.

o

Гуртом можна й море загатити.

Який посів, такі й жнива

Хто працює, тому радість.

°

Коли весело жити, весело й робити.

°

Нові часи — нові люди.

°

**У нас людина працююча —
найщасливіша.**

°

**Колгоспне життя принесло світло
в наш дім.**

°

**Колективна праця — заорука
добробуту.**

°

Який голова, такий і колгосп.

**Один жив — у лахмітті ходив,
у колгосп пішов — кожуха знайшов.**

о

Праця — багатство людини.

о

Де праця, там і хліб.

о

**Птахові — за пісню, людині —
за працю.**

о

Життя без праці — рання смерть.

о

**Хто від роботи тікає, того вона
наздоганяє.**

о

Багато рук, багато й діла.

о

**У роботі гірке коріння, та солодкий
плід.**

о

Хто працює, той не голодує.

о

Плуг, що землю оре, блищить.

Робота з пальця обручки не зніме.

○

Коли є хмиз, казанові не холодно.

○

Кожна пряля знає свою прядку.

○

Тканина ткалю хвалить.

○

**Темно надворі — батіг у руках,
світанок зайнявся — мішок
на плечах, а день застав у борозні.**

○

**Сьогодні — борозна, завтра —
борозна, дивись — уже й нива
зорана.**

○

**Хто довго спить, у того собака
чоботи з'їсть.**

○

Ледарю та неробі завжди свято.

○

Роби не стук-грюк, але швидко.

Спіши не язиком, а ділом.

○

Хто ниву обробляє, той хліб має.

○

Миром працюють, миром їдять.

○

Робота — чорна, паляниця — біла.

○

У ремесла золоте дно.

○

**У справжнього майстра око —
циркуль, ніс — косинець.**

○

Ремісник завжди себе прогодує.

○

У кухаря живіт завжди порожній.

○

Голкою дім не збудуєш.

○

Який посів, такі й жнива.

Хліб по врунах видно.

○

**Один плуг про запас май, з другим
у поле вирушай.**

○

**Великому кораблеві йти в море,
човну триматися берега.**

○

Хто камінь не підніме, має котити.

○

Діло майстра хвалить.

○

Який майстер, така й робота.

○

**Хто сміється з одягу — сміється
із кравця.**

○

Вміючи, спечеш хліб і з каменя.

○

**Майстер і з шматків щось зробить,
а з двох шкур і поготів кожуха
пошиє.**

**Розумний чоловік і на косогорі
житиме, а дурний золотар помре
з голоду.**

○

Маленький горщик, а м'ясо варить.

○

**Комусь твоя робота на якийсь час,
а наука — тобі на все життя.**

○

Майстром ніхто не народжується.

○

Нове колесо погано котиться.

○

Гарна коса — довгий покіс.

○

Замашний молоток — половина діла.

○

Гострий ніж відріже більший шмат.

○

Пастух без батога, що воїн без меча.

**Без плуга не йдуть у поле, без
невода — в море.**

o

**Краще пожартувати, як зайця
вполювати.**

o

**Мисливець ставить казан догори
дном, рибалка — на вогонь.**

o

**Прийде з моря — щось та поставить
на вогонь, прийде з лісу — нічого
варити.**

o

**Мокрий мисливець і сухий
рибалка — обидва нещасні.**

o

**Рибалка хвалить погоду вранці,
хлібороб — увечері.**

o

**Мисливець хвалить вечір, рибалка—
ранок.**

**Майно учителя й лісника завжди
на возі.**

o

Ремесло — собі, робота — іншим.

o

Ремесло хліба не просить.

o

**Залишай на завтра хліб, а не
роботу.**

o

**Що зробив сьогодні, не робитимеш
завтра.**

o

Не всі ковалі, в кого очі чорні.

o

**Швець завжди без чобіт, тесля без
стільця.**

o

**У коваля кінь без підків, а дружина
без ножа.**

o

Дроворуб купує дрова.

**Воликами орати — криві борозни
мати.**

○

**Шовковою ниткою мішка не
зашивай.**

○

**Грай на губній гармошці, поки губи
не потріскались.**

○

**Не завжди винне вугілля, а бува,
що й коваль.**

○

Струмок загатити легше, як річку.

○

Плескай по торбі, коли лис уже там.

○

Не скуби птаха, який ще літає.

○

Ведмідь ще в лісі, а шкуру продали.

○

Не смаж птаха, якого не зловив.

**Не викидай старої сорочки, поки
новий льон росте.**

○

**Не смаж рибу, яка ще в хвилях
гуляє.**

○

**Не засипай старого колодязя, хоча
і новий викопав.**

○

Гостри косу загодя.

○

**Не тоді майструй човна, як вода
по горло.**

○

**Не тоді став зруб, як синок
у колодязь упав.**

○

Не зачиняй ворота, коли кінь утік.

○

**Наша Піріт в'яже сіті, як риба
поблизу.**

**Спершу попрацюй, потому —
танцюй.**

○

**І гарний плуг не орач, як невмілий
помагач.**

○

Лежачи на печі, ковалем не станеш.

○

**Не стрибнувши у воду, плавати
не навчишся.**

○

**Хто хати не будував, думає, що
стіни із землі ростуть.**

○

**Який з кози садівник, а із свині —
мельник?!**

○

Не спечеш калачі в холодній печі.

○

З галасу каші не звариш.

○

Кухарів багато, а каша пригоріла.

**Світло сміється з того, хто працює
поночі.**

○

**У кого розумна голова, в того
й віжки в руках.**

○

**Який батіг — таке й стадо, яке
світло — така й тінь.**

○

Роботу плануй, страву смакуй.

○

**Два діла робити — тільки час
згубити.**

○

**Коли б кожен своє діло знав, все на
світі було б добре.**

○

Любиш життя — часом дорожи.

○

**Краще старий колодязь чистити,
ніж новий копати.**

**Дев'ять разів обдумай, а раз —
зроби.**

○

Які думки, такі й вчинки.

○

**Хто вдосвіта встає, той раніше хліб
жує.**

○

**Вранішня робота — золота,
вечірня — чорна, мов земля.**

○

**До півнів — на млин, удосвіта —
в кузню.**

○

**Хто раніше до млина, той раніше
й змеле.**

○

**Зрання попрацюєш — не
пошкодуєш.**

○

**Хто рано прокидається, зі щастям
знається.**

**Один з плугом вертає, а сонько
тільки позіхає.**

○

Росяне світання — золоте орання.

○

Рішучий початок — половина діла.

○

**Руки на чепігах — назад не
оглядайся.**

○

Завзяття і праця все здолають.

○

Крапля за краплею камінь пробиває.

○

Одним ударом дерева не зрубаєш.

○

**Рубнув сьогодні, рубнув завтра,
дивись — і велике дерево впаде.**

○

**Сьогодні важко, завтра важко,
а позавтрьому — легко.**

Курка по зернятку клює, та сито живе.

○

Пташина повільно в'є гніздо.

○

Риба клює в того, хто ловить.

○

**Хто шукає — той знаходить,
хто знаходить — той ще шукає.**

○

У кого добре — ще кращого бажає.

○

Велика рибина тримається глибини.

○

Краще трохи наткати, ніж багато почати.

○

Краще не починати, як погано кінчати.

○

Під кінець — кожен мудрець.

Кожен жне свій урожай.

○

Яке насіння, такий і врожай.

○

Яке поле, така й ріпа.

○

Хто висівки сіє — той зерна не віє.

○

**На камені посіяв — з каменя
й збереш.**

○

Як штовхнеш, так і покотиться.

○

**Птах славиться піснями, людина —
ділами.**

○

**За старанною роботою достаток по
п'ятах іде.**

○

**Працею зводять великі міста,
лінощами — нічого.**

Вигодуй курку — матимеш яйця.

○

**Влітку в бубон бив, узимку
танцюватимеш.**

○

Багато крику, а вовни мало.

○

Роби так, наче робиш для себе.

○

Вруна в засіки не зсипають.

○

Яка робота, така й плата.

○

**Роботящому — віддяка, ледарю —
ломака.**

○

Легка робота — легкий і хліб.

○

Хто діло знає, свитку має.

○

Хто не годує коня, той не оре поля.

**У кого руки в сажі, у того губи
в салі.**

○

Руки в землі — уста в борошні.

○

У кого яблуня, у того й яблуко.

○

Чорніші руки — біліший хліб.

○

**Хто буденного одягу не носить —
той святкового не має.**

○

**Як сто потів проллєш, тоді й хліб
солодший.**

○

**Хто робить до поту, той їсть
досхочу.**

○

**Великий робітник — велика
й сорочка.**

○

Руки маєш — рибу спймаєш.

У землі за пазухою — хліб.

○

Земля дорожча за золото.

○

Поле хліборобові—мов дійна корова.

○

Нива — спрадавна годувальниця.

○

Капельох орача дорожчий, аніж кінь чиновника.

○

**Краще день і ніч у полі, аніж
рукоділья.**

○

**Поле не любить господаря-п'яницю
і господаря-майстрового.**

○

Купований хліб маленький.

○

**Хто із сонцем встає,— усміхається,
хто пізно прокидається,— сльози
ле.**

Земля не дає спати.

о

**Хто про ниву не дбає, залишає її
в біді.**

о

Яке поле, такий і господар.

о

**Як за полем доглядаєш, так воно
й віддячить.**

о

Коли море щедре, земля скупа ¹.

о

**Зanedбав ниву — спустошив
гаманець.**

о

**Поглумишся з ниви раз, вона
з тебе — дев'ять.**

о

Хто поле угноє, того поле годує.

¹ Було повір'я: багато риби весною —
бути неврожаєві.

**Хто худоби не доглядає, той хліба
не має.**

○

**Восени зорати — наполовину
угноїти.**

○

**Краще хай свиня восени порие
землю, ніж навесні орати.**

○

Вологий глинозем не варто й орати.

○

**У ранньої сівби час попереду,
у пізньої — позаду.**

○

Ранній овес дорідний увесьь.

○

Весняний день — як осінній тиждень.

○

**У кого врожай, у того й комора
повна.**

○

Сіль не зіпсує риби, насіння — ниви.

**Восени пастух мудріший, як навесні
король.**

○

То ще не хліб, який не в мішках.

○

**Гречку міряй не коли цвіте, а як
у коморі.**

○

**Сади капусту так, щоб вівця
з двома ягнятами вмістилась
у міжрядді.**

○

Мала копиця — не сіно.

○

**Скосив сіно в лузі — буде віл
у плузі.**

○

У сінокіс сон на кінчику голки.

○

**Покіс — як дуга, борозна — мов
струна.**

○

Роботящі руки хліб зароблять.

У роботящого роботі немає кінця.

○

**Людина не живе з вітру,
а соловей — з пісні.**

○

Курка не виросте без зерна.

○

Волові їсти, воліві й працювати.

○

Хто поволі їсть, поволі й розмовляє.

○

**Їсть, як віл,— везе, як віл, а їсть,
як комар,— везе, як комар.**

○

**На перше — квас, на друге — квас,
і робота — квасова.**

○

Їсть, як віл, працює, мов курка.

○

У голодного руки довгі.

Шлунок завжди нарікає на зуби.

○

**Хто багато їсть і багато п'є, той
своєму шлунку робить зло.**

○

Де віл оре, там віл і їсть.

○

Пічка — скнара, горщик — чаклун.

○

Вода водою, плід плодом.

○

**Восени — коровай, навесні — юшку
сьорбай.**

○

Восени і горобець має пиво.

○

**Без м'яса людина житиме, без
хліба — ні.**

○

**Шануйте хліб, він старший за всіх
нас.**

У кожної страви свій їдець.

○

**Не хвали свинини і не гань
баранини.**

○

Без солі, без хліба — що їв, що не їв.

○

**Перше — мишам і сорокам, друге —
собакам і кішкам, третє можна
самому зїсти.**

Не буде пан братом, а вовк — ягням

Багатій живе, як хоче, бідний —
як може.

○

Бідняк годує багатія.

○

У бідняка забирають, багатієві
дають.

○

Багатий розкошує, бо бідний на
нього працює.

○

Бідак і багач мирно живуть — наче
вовк із собакою.

○

Вовк вовка не загрize.

Ворон з вороном домовляться.

○

**Поміщик їсть ситний хліб,
заможний селянин — хліб з квасом,
наймит — хліб із сіллю.**

○

У бідного скарб — кінь та віл.

○

Картопля — хліб бідняка.

○

Півень та курка — бідного скарб.

○

Вода — молоко бідака.

○

**Сіль, салака без хвоста — для бідного
масло.**

○

**Картопля — наша риба, капуста —
наш лящ.**

○

**Один їсть, двоє куштують, а третій
і так переб'ється.**

Маленька рибка — пожива для великої.

○

Ту вівцю стрижуть, в якої вовна довга.

○

Вівцю двічі не пострижеш.

○

Не бий вола — розлютується.

○

Віл не бачить комара, поки той не вкусить.

○

Не будь вівцею — вовки загризуть.

○

Мало наймит має, та й те в руках лихваря.

○

Скоріше багатій позбудеться багатства, як бідний злиднів.

○

У бідного завжди бідне щастя.

У багатія — хліб, у бідняка — діти.

**Дав би чужому попоїсти, та в
самого нема й ложки.**

**Дав би другові тістечко, та в самого
нема й рісочки.**

**Що дасть іншим бідний, як у самого
і зернини нема.**

**Із піску не матимеш хліба,
з глини — булки.**

З пальців голодного жир не капає.

Що вітер у голого занесе!

**Мідь — золото бідняка, свинець —
срібло.**

Де немає сношів, там і соломі раді.

**Стара мідь — гроші бідного, срібло—
в кашпуках багатіїв, золото —
в гаманці короля.**

○

**Ситець — шовк бідняка, мідь —
золото.**

○

**Багатії в шовках ходять, селяни
і полотна не мають.**

○

Бідний і висівки варить.

○

**Бідакові ніколи зварити, ніколи
остудити.**

○

**Стріха бідному під ялиною або під
дубом.**

○

Що важить курча проти таляра!

○

**Який багач стерпить, щоб бідний
по-людському жив!**

Бідного і в церкві б'ють.

○

**Хіба довго коротку пісню
проспівати або майно бідного
роздати?**

○

Де низький тин, там і переступають.

○

Бідну курку і в садку б'ють.

○

**Бідняка у яму штовхають, багатія
угору підсаджують.**

○

**Про багатієву хворобу і пиво
бідняка — великий розголос.**

○

**Багатий хворіє — усі знають,
бідний помер — ніхто не знає.**

○

**Бідний — порошина в багатієвому
оці.**

○

Бідак часто сльози ковтає.

**У багача багато радощів,
у бідняка — роботи і злиднів.**

○

Черевик постолу не брат.

○

**Із свині не буде банщика,
а з банщика — пана.**

○

**Де багатію знати, як важко
працювати.**

○

**Тепла піч не знає, що мороз
надворі.**

○

**Хіба ситий знає, що голодному
треба?**

○

**Хто питає, чи дужий бідняк,
чи ситий жебрак?**

○

**Багатій не знає голоду й не вірить
у злидні.**

**Скоріше матимеш від каменя
осколок, ніж від багатого зернину.**

◦

**Багатий їсть, що захоче, бідний —
що заробить.**

◦

**Голод мучить бідняка, гроші —
лихваря.**

◦

**У багатія голова йде обертом,
у бідного ноги гудуть.**

◦

**І багатій ані копійки не забере
в могилу.**

◦

**У могилі і найбагатший німець —
жебрак.**

◦

**Багато роботи на пустому дворі,
багато турбот у бідного.**

◦

**У сім років — свинопас, у вісім —
пастуша, у десять — орач.**

Що з того, що засік великий, коли там ані зернини.

○

Тоді кінчиться робота в мизі¹, як погасне вогонь у пеклі.

○

Скоріше буде дно в пеклі, ніж кінець роботи в мизі.

○

У мизу відніс,— наче у вогонь кинув.

○

Пропали б пани з голоду, аби селян не було.

○

У пана сто животів і тисяча ротів.

○

У злого пана багато золота.

○

Кожен зі своїм, а старець із торбою.

¹ М и з а — поміщицький маєток.

**Борони, боже, дитя від панського
гніву і вовка.**

○

Голодний пес і ситий пан — злющі.

○

Вовк міняє шерсть, та не звички.

○

**Де гора, там масток, де пагорб,
там корчма,— болото в болоті.**

○

Селянин не знає, де інша волость.

○

**Ведмідь — могутній звір, та шкура
на панових снях.**

○

Що пан, що вовк — однакові.

○

**Хай маєтки палають і пани
конають.**

○

Правою рукою дає, лівою забирає.

Скупий багач бідніший за бідака.

○

**Отака справедливість бідному:
шістдесят палиць і тридцять
на додачу.**

○

Хто горю селянина повірить!

○

**Восени сепік ¹, а навесні:
«Милостивий пане, позич хліба!»**

○

**Чуже береже, а хліба й чужого
не має.**

○

Позичений хліб гіркий.

○

**Маєток, мов грабіжник, гріха
не боїться.**

○

Грабуй поміщика, а не селянина.

¹ С е п і к — хліб із непросіяного борошна.

**Панське добро тримається
на грабунку.**

○

**Море не обміліє, коли пес скраєчку
лизне.**

○

**У поміщика така хвороба,
як у наймита здоров'я.**

○

**Заприятлюєш з багатим —
жебраком станеш.**

○

**Друг багатієві — своєму народу
ворог.**

○

**Село хвалить — мизу ганить,
мизу ганить — село хвалить.**

○

**Хто помагає вовкові гризти, сам
стане вовком.**

○

**Наглядачам, донощикам,
комірникам — усім пекло.**

**Наглядач у мизі — король,
поміщик — бог.**

○

**Хто знає, як далеко бачить
наглядач!**

○

**Мірошникові свині, коні підпанка
і наглядачева жінка завжди гладкі.**

○

Любить не паству, а гроші.

○

Пасторові кишені — мов прірва.

○

**Бог допомагає багатим, а бідні
і так проживуть.**

○

Який бог, така й свічка.

○

**Півень і пастор заробляють їжу
горлом.**

○

Ярмо наймита — воляче ярмо.

Наймит роботу починає вдосвіта.

○

Що швидше кінь біжить, то дужче поганяють.

○

Зі свинею їсть, біля вола живе.

○

**Дощ іде, коса тупа, а хазяїн:
«Гостри, Юрі!»**

○

**Хазяїн нудиться, а наймит падає
від втоми.**

○

**Наймит спить на жердині, його
дитя — на вішалці.**

○

**Наймит спить на жердині,
господар — на перині.**

○

**Краще упріти в одязі, ніж від
роботи в мизі.**

Час — у бога, хліб — у пана.

○

У наймита завжди порожній шлунок.

○

З'їж рибинку й половинку, коли ж хазяїн не бачить — ще дві з'їж.

○

Влітку ніхто не їсть м'яса, тільки вовк та пан.

○

Наймитів квас у колодязі.

○

Приманюють вівсом, підганяють шпорами.

○

У старого наймита стільки пригод, як у старого пфеніга.

○

І стусани — хазяїнова плата.

○

Які достатки у пастуха?!

**У чому вдома, в тому й до школи,
в чому коло череди, у тому й
в останню дорогу.**

○

**Дася кішці риби — заробиш
у хазяїна «каші».**

○

**Заробіток пастуха у скриню
не ховають.**

○

**Хто пустить у лазню жебрака,
на поріг — злидаря?!**

○

**Хто піде до бідного в куми або на
весілля до наймита?**

○

**Де їсть — там і дім, де застане
ніч — там і спить.**

○

Для жебрака волость велика.

**У бідного борозенка довга,
а ячмінь — рідкий.**

○

**Господар, який продає й соломучу,
носить жебрацьку торбу.**

○

Майно — на спині, ключ — на шиї.

○

**Щасливий той, хто за своїм столом
сидить.**

○

**Господар землі не той, хто навкруги
тиняється, а той, хто за плугом
ходить.**

○

**Краще вдома гріш, ніж десь
дві копійки.**

○

**Краще свій хліб з висівок, ніж
панська паляниця.**

○

**Бідний-бідний жебрак, що старцює
без торби.**

Чужий хліб гірко їсти.

○

На чужому столі паляниця пишна.

○

Свій хліб добріший, як чужий пиріг.

○

Гірка осикова кора, а ще гіркіша царська «каша».

○

Краще з дев'ятьма пальцями їсти батьків хліб, ніж з десятьма носити казенний одяг.

○

Правда старша, ніж суд.

○

Які там для бідного правда та суд!

○

Хто бідного не обдурить, хто його дитині хліба з маслом дасть?

○

Суд у багатія на столі, у бідного — під столом.

**Правда процвітає, суд захищає,
а допомоги біднякові нізвідки
ждати.**

○

У лісі біднякова правда.

○

**З королем судитися, як з багатієм
сваритися.**

○

**В чобіт права більші, ніж
у постолів.**

○

**Багатії вірять брехні, а біднякової
правди їй слухати не дають.**

○

**Судові писарі пишуть воронячим
пером.**

○

Собака собаці на хвіст не наступить.

Собака собаці — кум.

○

**Заходиш до суду — двері широкі,
виходиш — вузькі.**

○

Гроші є — мудрець, немає — дурень.

○

**Поле чекає гною, поміщик —
наживи.**

○

**Золото змінює рішення навіть
короля.**

○

Змащене колесо не рипить.

○

**Золотий ключ відмикає всі двері
волості.**

○

Гнів пана — як розбурхане полум'я.

Собака не гавкає, коли їй кидають кістку.

o

Який наглядач, така й палиця.

З поганого колодязя вода несмачна

Добре діло не іржавіє.

○

Добре робиш — добре буде.

○

Добро і уві сні добро.

○

**Важко доброму жити, але хороше
честь і добро людям нести.**

○

За добро віддячують добром.

○

Добро завжди переможе зло.

○

**Лагідне слово заспокоює краще,
ніж холодна вода.**

Привітні уста знайдуть багато друзів.

○

Добра людина обійде весь світ.

○

Як ти до людей, так і люди до тебе.

○

Що дав іншим, тим і тобі віддячать.

○

Хто хоче догодити всім, не догодить нікому.

○

**Коли йдеш копати іншим яму,
візьми мірку й для себе.**

○

Вовк забуває, людина пам'ятає.

○

Що Міхкель забув, те Матс згадає.

○

Дерево обійдеш, та не лихе слово.

○

Лихе слово ранить.

**Бугая бійся спереду, коня — ззаду,
а лиху людину — з усіх боків.**

○

**Злому собаці однаково — чи камінь,
чи шмат хліба.**

○

Погляд злий — і серце зле.

○

**Зло губить хліб у полі, заздрість —
рибу в морі.**

○

Заздрість завжди карає господаря.

○

Із чужої кишені платити легко.

○

**Із чужої шкури собі на двох
відріже, а із своєї і на пасок не
дасть.**

○

Із чужої спини легко паски різати.

○

Від лихого подяки не жди.

**Як той собака, що на сні спить, —
сам не їсть і іншим не дає.**

○

**Щедрий сам дає, скупий і милостині
не подасть.**

○

**Лови рибу із жадібним — він усе
квас п'є й макуху їсть.**

○

**Легко зло робити, важко
відповідати.**

○

У злодія — крадене щастя.

○

**Спершу вкраде голку, потім — ніж
і нарешті — коня.**

○

**Жебрак не боїться, що його
пограбують.**

○

Де не ходять, там і слідів нема.

○

Стару сажу важко змити.

**Рано чи пізно, а злочинцю хомут
на шию накинуть.**

○

Вовка ловлять біля кісток.

○

**Мошва літає навколо вогню, поки
крильця не згорять.**

○

**Колись та попадеться хитрий лис
у пастку.**

○

Який собака, така й ломака.

○

У моря — очі, у лісу — вуха.

○

У стіни — очі, у кутка — вуха.

○

**Чого пес не бачить, на те й не
гавкає.**

○

Погано доглядав — злодій украв.

Що купив — твоє, що украв — чуже.

○

**Спершу вовка прожени, тоді
останню вівцю паси.**

○

**Господар косить косою, а злодій —
дугою ¹.**

○

Злодій злодія не пограбує.

○

У крадія розірвана сорочка.

○

**Що зі страхом добудеш, те зі
страхом і з'їси.**

○

Крадій тікає і від своєї тіні.

○

Ніч — злодієва тінь.

○

У темряви нема батога.

¹ Йдеться про конокрада.

**Ледар благає смерті, злодій —
негоди.**

○

**Малі злодії гойдаються в зашморзі,
великі — їздять у кареті.**

○

Грабіжникові — гнівний суд.

○

**Злодій відбріхується аж
до шибениці.**

○

Злодій злодієві не вірить.

○

**Вовк і біля свого лігвища чинить
зле.**

○

**Мудрий лис не полює біля своєї
нори.**

○

**Де замок добрячий, там злодій
не страшний.**

**Пусти козу в церкву, вона і на
амвон залізе.**

○

**«Ой» з біди не витягне, «ох»
небезпеки не відверне.**

○

Швидко схопиш — опечешся.

○

**Незагнuzданий кінь у дворі
не стоїть.**

○

Не лети летом: дорога нелегка.

○

**Два твердих камені ніколи не
змелють гарного борошна.**

○

Чорна ворона білою не стане.

○

Собака їсть — не гладь.

○

У собаки собачі зуби.

Вчи вовченя гризти!

○

Вчи свиню моріжок рити!

○

Вчи собаку м'ясо їсти!

○

Не побачивши вечора, день не хвали.

○

Хвали день, як спати ляжеш.

○

Не дочекавшись осені, літа не хвали.

○

Не хвали ячменю до Яана ¹.

○

Не стрибай на містку, струмок не перейшовши.

○

Не кричи «ура» під горою.

¹ Я а н — 24 червня.

**Не хвалися, поки на острів
не ступив.**

○

**Не галасуй, коли ще й пива не
нюхав.**

○

Хвалися сокирою, дерево зваливши.

○

Знеси яйце, а тоді кудкудач.

○

Пес сам себе хвалить.

○

Курка сама до себе квокче.

○

Зозуля завжди кує своє ім'я.

○

**Людина хвалить себе, лисиця —
свій хвіст.**

○

**Шахрай хвалить себе, чесний —
інших.**

**Язиком до Сааремаа¹, а насправді
і пустиря не перейде.**

○

Спершу зроби, тоді хвалися.

○

**На словах великі міста зводить,
а сам і мухи не вб'є.**

○

**Говорить, як дорослий, а робить,
мов дитя.**

○

**Язиком до Києва дійде, а сам
і з місця не зрушить.**

○

Порожній колос не хилиться.

○

Порожня діжка гуркотить.

¹ С а а р е м а а — найбільший острів
в Естонії.

Порожній мішок не стоїть.

○

**Чванько високо заноситься, та
низько падає.**

○

Старого лиса важко піймати.

○

Собака свої рани зализує сам.

○

Сам розумний, сам і хитрий.

○

**У хитрого лиса з нори не один
вихід.**

○

**У вічі — сама доброта, поза очі —
схожий на хорта.**

○

Кішечка лащиться, а кігтики гострі.

○

**На людях чесний, за воротами —
шахрай.**

**На словах — друг, за спиною —
крук.**

○

На устах — літо, на серці — зима.

○

**Про собаку суди не по шерсті,
а по зубах.**

○

Не всі вівці білі, в яких вовна біла.

○

**Не все мед, що капає, не все вогонь,
що блискає.**

○

Не лай вовка за парканом.

○

**Спершу в себе під дверима замети,
а тоді в інших.**

○

Найчорніший казан завжди лають.

○

Блискавка влучає у високе дерево.

Хто біжить, той і перечіпляється.

○

**Лайка не пристане до пальця,
сміх — до спини.**

○

Смійся з людини, а не з її шапки.

○

**Смійся із вчинку людини, а не з її
обличчя.**

○

**Коли сміх біля воріт, то й у хату
зайде.**

○

**Дурню, не смійся з колобка —
ще й кашу з'їси!**

○

**Не смійся, коли в сусіди хата
горить.**

○

**Камінь і пень обійти можна, від
гострого слова рятунку нема.**

Де двоє, там і третій на язиці.

○

**Велике село — багато язиків, а очей
все-таки більше.**

○

**Хай ворон криче, незабаром
замокне.**

○

**Де світло — там і тінь, де вітер —
там і курява.**

○

Орел мух не ловить.

○

Собака спить — хвіст пильнує.

○

Собака — друг, поки гладити.

○

Як постелеш, такий і сон побачиш.

○

**Чого не хочеш собі, не бажай
іншим.**

**Не хвали поза очі, не лай поза
спиною.**

○

**Високий — ще не мудрий, товстий—
ще не сильний.**

○

**Чесне сумління — найм'якіша
подушка.**

○

**Втрачене сумління важко
повернути.**

○

Честь — над усе.

○

**Краще дві салаки чесно, ніж повен
невід нечесно.**

○

**Ім'я не ганьбить людини, якщо
людина не ганьбить свого імені.**

○

Чесне ім'я дорожче за гроші.

Краще маленька честь, ніж велика ганьба.

○

Втратиш честь через копійку, за сто карбованців не повернеш.

○

Не посада робить людину чесною, а людина — посаду.

○

Хто не має совісті, той не має й честі.

○

Гроші згубив — шкода, здоров'я згубив — біда, честь втратив — усе втратив.

○

Чого не досягнеш умінням, досягнеш старанністю.

○

Скоріше низький ягоду дістане, аніж високий — зорю з неба.

**І вовк не такий страшний, коли
його лають.**

◦

**Не все жовте — золото, не все
чорне — земля.**

◦

Хто ледаря кохає, той щастя не має.

◦

**Ледар сидить у холодку влітку,
на печі — взимку.**

◦

Ледача свиня їсть через день.

◦

**Ледача конячина без батога
не тягне.**

◦

**Ледачому завжди день довгий
і голова болить.**

◦

**Ледареві літо жарке, а зима
холодна.**

**Дощ іде для ледачого, погожа
днина — для роботящого.**

○

**Погано, коли холодно, погано, коли
й жарко, а ледарю — байдуже.**

○

**У ледаря — хрест на саях, біда —
в колиці.**

○

Лінивий пес до помий бреде.

○

Безцільно жити — рано вмерти.

○

Стояча вода смердить.

○

**Робить, мов неживий, а язиком —
наче млин.**

○

Ледачий вовк не їстиме баранини.

○

Лінощі — брат бідності.

Лінощі і голод — брати.

○

Лінощі йдуть попереду, бідність — за ними.

○

Ледачий чоловік — без коня, ледача жінка — без корови.

○

Роботящий носить нове, ледар не має й лахміття.

○

Ліньки постели зробити, краще босоніж ходити.

○

Праця приносить хліб, лінощі — біду.

○

Хто дітей ледаря годуватиме, коли роботящих не буде!

○

Ледар не має нового кожуха, а сонько — довгої сорочки.

Багато спатимеш—старцюватимеш.

○

**Довго спатимеш — і юшки
не матимеш.**

○

Солодкий сон корова не принесе.

○

Сонько хліба не спече.

○

Сонливий лис курки не вполює.

○

**Ледачому котові миша в рот
не стрибне.**

○

Собака, що спить, злодія не спіймає.

○

**Рано встає — свій хліб жує, довго
спить — борг на шиї висить.**

○

**Одну годину змарнуєш — за все
життя не надолужиш.**

**Роботящого шанують, ледачого
лають.**

○

**Балакає, наче собака гавкає,
а робить, мов хворий.**

○

**Дурному — сон солодкий,
мудрому — посів добрий.**

○

**Краще маленьке діло, як великі
лінощі.**

○

**Працьовитому мало роботи,
ледачому — часу.**

○

**Ледачий спочиває в ліжку,
роботящий — в могилі.**

○

**Дощ іде ледачому, сонце світить
працьовитому.**

○

**Роботящому літня ніч довша, ніж
ледачому — зимова.**

**Краще п'ять роботящих, ніж десять
ледачих.**

○

Де недбалість, там нема щастя.

○

Недбалість завжди карає господаря.

○

**Недбалість несе біду, лінощі —
голод.**

○

Лінощі й недбалість — брати.

○

**Де правою покладеш, там лівою
візьмеш.**

○

**Щось пропаде у недбалого — вовк
винен.**

○

Недбалість — мати ледаря.

○

**Краще рік чекати, ніж два —
шкодувати.**

Обережність — мати мудрості.

○

Круто повернеш — голоблі зламаєш.

○

Перш ніж стрибнути, добре роздивися.

○

Краще двічі спитати, ніж раз вибачатися.

○

Від вовка тікаєш, на ведмедя натрапиш.

○

Дев'ять разів обдумай, раз скажи.

○

Не ходи грітись у кожусі туди, де хата горить.

○

Не лізть у крижану воду, хоча й плавати вмієш.

○

Боягуз і від зайця тікає.

**Не йди на глибінь, коли плаваєш,
мов камінь.**

○

Кусливий собака — боягуз.

○

**Боятися збитку — не бачити
прибутку.**

○

**Краще синиця в долоні, ніж глухар
на гілці.**

○

**Краще латана одежина, ніж світити
голим тілом.**

○

**Хто у ворону стріляє, коли тетерук
перед очима!**

○

Ощадливий нестатків не знає.

○

Похвала для дурня — пастка.

**Хто зернини не береже, мірки
не має.**

**Старого одягу не берегтимеш —
нового не матимеш.**

**Хто ополоником почав, той ложкою
закінчить.**

**Розум помагає людині, «но-о-о!» —
ковачині.**

**Розум іде попереду, кмітливість —
за ним.**

**Розумна голова прогонує краще,
ніж сто рук.**

**Хто вважає себе надто розумним,
той дурніший за вола.**

**Розумний той, хто відчуває, що він
ще дурний.**

**Розумні допомагають, дурні
заважають.**

○

**Ані один мудрець не зійшов
з неба.**

○

**Один дурень може запитати більше,
ніж десять розумних відповісти.**

○

**Розумний і на снігу попариться,
а дурний і в лазні закоцюбне.**

○

**Коли дурневі поталанить, він і на
дах вилізе.**

○

**Коня пізнаєш по гриві, дурня —
по розмові.**

○

**Розумний завжди змовчить
дурному.**

○

**Йди додому, розуме, а куди, коли
дому нема!**

**Дурень каже, що знає, розумний
знає, що каже.**

○

**Вчися замолоду, коли хочеш на
старість мудрим бути.**

○

**Дурна голова — як каганець без
гноту.**

○

Дурень вранці, дурень і ввечері.

○

**Дай божевільному в руки віжки —
і кінь стане божевільним.**

○

Дай дурневі гармошку — розіб'є.

○

**У дурня і на тройцю, і на Яана /
ані зернини.**

○

**Дурня і в церкві б'ють, а мудрого
і в корчмі не чіпають.**

○

Корчма докупи збирає.

**У дурня ніколи не виростуть
крила для лету.**

○

**Хто пиво п'є, той пивом
і харчується.**

○

**Спершу чарку бере чоловік,
потім — чарка бере чоловіка.**

○

**Вино до чоловіка не біжить, коли
чоловік не біжить до вина.**

○

**Сьогодні п'ять пар волів, а завтра
нема й хвоста.**

○

**Сьогодні гроші ситом міряє,
а завтра ні за що й сита купити.**

○

**Зі старого й бідного не смійся,
смійся з п'янички.**

Який Яан, такий і каптан

**По пір'ю видно пташину,
по думках — людину.**

**Який птах, таке й пір'я, який народ,
таке й вбрання.**

**Про чоловіка судять по шапці,
про жінку — по очіпку.**

**Який чоловік, такий і капелюх,
який казан, така й кришка.**

Яка жінка, така й спідниця.

**У кожної ягоди свій смак, у кожної
борони свій слід.**

°

Не всі птахи одночасно відлітають.

°

**Сани й віз на одній дорозі не
помиряться.**

°

**У вовка — своя дорога, у лиса —
своя.**

°

**Одному до душі — золото, іншому—
земля.**

°

**Собака дивиться в ліс, вовк — у бік
оселі.**

°

У кожного птаха своє пір'я.

°

Чисте серце і око ясне.

Своє око — король.

○

Око — свічка душі.

○

Око лукаве — серце лукаве.

○

Одноокий серед сліпих — король.

○

**У молодого — очі куниці,
у старого — очі ворона.**

○

Око маленьке, а весь світ бачить.

○

Уста — мірило розуму.

○

Борода — дідусева окраса.

○

**Своя душа — король, своя голова —
господар.**

○

Під шапкою всього не сховаєш.

**Свиня і на золотому орчику —
свиня.**

○

**Пишається каптан полою, а скарб —
грошвою.**

○

Оксамит і шовк доводять до голоду.

○

Не всяка червона ягода суниця.

○

**На шиї намисто блищить,
а в животі бурчить.**

○

**Полотняна сорочка — ще не голий,
хліб з остюками — ще не голодний.**

○

**Краще полотняна сорочка своя, ніж
шовкова позичена.**

○

**Гарний стручок, а в бобах
черв'ячок.**

**Одяг не красить людину, якщо
людина не красить одягу.**

○

По вуздечці про коня не судять.

○

**Надінь намисто на пень, і пень буде
красень.**

○

**Старого коня красить вуздечка,
стару людину — одяг.**

○

**Хліб пізнають по врунах, кобилу
по лошатах, людину — по дітях.**

○

**Де птахи гніздяться, там видно
і пташенят.**

○

Де корова, там і теля.

○

Де старі вівці, там і ягнята.

**Чоловік привабливіший з люлькою
в роті, жінка — з дитям у лоні.**

○

**Хороша дитина тягнеться до роботи,
погана — й пальцем не ворухне.**

○

**Палію і няньці ніколи не кажуть
доброго слова.**

○

**Для дитини холод, як для собаки —
голод.**

○

**Двомісячне — тримає голову,
тримісячне — лепече,
п'ятимісячне — знає різку.**

○

**Літа роблять людину старішою,
дитину — розумнішою й хитрішою.**

○

Дитина дитину розуміє.

○

**Люлька й рушниця не забава
для дитини.**

Вогонь і ніж — не дитячі іграшки.

○

Дитяча іграшка — дерев'яна паличка.

○

**Хорошу дитину бачать в кутку,
погану — на колінах.**

○

**Вередливе дитя на весілля
не беруть.**

○

**Кашу легко варити, дитині легко
показувати.**

○

**Взимку дитя хиріє, влітку — сил
набирається.**

○

**Де багато дітей, там багато
і помічників.**

**Одна дитина — дев'ять сорочок,
дев'ять дітей — одна сорочка.**

○

Мати їсть раз, дитина — десять.

○

Де біда дитини, там серце батьків.

○

**Мати дає дитині молоко, та не дасть
розуму.**

○

**Слово батька сильніше, ніж
материна різка.**

○

Не жартуй, коли батько сердитий.

○

**Старанна мати — ледачі діти, мати
роботяща — діти непуцящі.**

○

Батьки ледачі, а діти роботящі.

○

**Любов матері і на дні моря дитину
дістане.**

**На сонечку тепло, при матері —
добре.**

○

**Батькова любов — до могили,
материна любов — вічна.**

○

Материнська любов — безмежна.

○

**Спираючись на материні коліна,
дитина скоріше росте.**

○

Дочка приносить свято в сім'ю.

○

**За гроші все купиш, та не батька
й матір.**

○

**На світі все можна купити, та не
любов матері і не пташине молоко.**

○

**Доки ненька жива, дитя — мов
сонечко.**

**Без батька — півбіди, без матері —
зовсім біда.**

○

**Загинув батько — загинув дім,
загинула мати — загинула сім'я.**

○

**Чоловік знайде собі дружину,
дітям — мачуху.**

○

**Краще в своїй матері на соломі,
як у мачухи на перині.**

○

**Краще в рідній неньки риб'яча
луска, як у мачухи хліб-масло.**

○

**Краще лихе слово рідної матері,
ніж мачушина різка.**

○

**Своє дитя — дитятко, чуже дитя —
тріска.**

○

**Своя баба — бабусенька, чужа —
баба-яга.**

Хіба яйце завжди мудріше за курку?

○

У гарної дитини багато імен.

○

Гни лозу, поки гнеться.

○

Гни дугу із молодого дерева.

○

Що не гнеться, те ламається.

○

Гарна дитина батькам завжди віддячить.

○

**Роботящого хвали, ледаря лай,
доброго колиши, лихого вчи.**

○

**Кого не навчить батько, того
навчить життя.**

○

**Життя так вчить, що на тілі сліди
лишаються.**

У життя довга лозина.

○

Шана за непослух — березова каша.

○

З ялинового пенька береза не росте.

○

Шишка далеко від сосни не падає.

○

Яка ялина — така й шишка, який дуб — такий і жолудь.

○

Один пень, а дев'ять різних пагонів.

○

Старий віл вчився орати замолоду.

○

Хочеш жити — не лінуйся вчитися.

○

Вчися, щось та знатимеш.

○

Вчення — віл, невчення — комар.

Нещастя вчить, жаль повчає.

○

**Не хвали дівку за красу, хвали
за вдачу.**

○

**Дівчину видно, як видно порошину
на свіжому молоці.**

○

**Жінку видно по очіпку, дівчину —
по ході.**

○

Кохання сильніше за смерть.

○

Щасливе кохання і ніч не бере.

○

Старе кохання не гасне.

○

**Жінку бери молоденьку, пиво пий
свіженьке.**

○

Не шкодуй, що вийшов у дорогу

**рано, не шкодуй, що одружився
рано.**

○

Невдало одружитися — вік жалітися.

○

**Дружину бери здалеку, коня купи
поблизу.**

○

**З багатого двору купи коня,
з бідного — бери дружину.**

○

**Краще дружину брати у свитці,
ніж у кожусі.**

○

**Не знає птиця, де її поцілять,
не знає риба, де її впіймають, не
знає дівчина, куди її засватають.**

○

**Вій, коли вітер віє, не держи дочку,
коли люди трапляються.**

○

**Женихів хоч греблю гати,
а судженого нема.**

Хто шукає короля, знайде злидаря.

○

Хто перебирає, чортзна-що має.

○

**Хто м'ясо шукає, той кістки
знаходить.**

○

**Дочки дім розоряють, сини
збагачують.**

○

Посаг приховує вади нареченої.

○

**У старій нареченої посаг кращий,
віко в скрині міцніше.**

○

Людам — весілля, коням — пекло.

○

**У затінку лісу краще, ніж у затінку
листка, під чоловіковим крилом
краще, як у затінку лісу.**

○

**Коли чоловік любий — жінка
усміхнена.**

**Краще під бородою у старого, ніж
під батогом у молодого.**

○

**Стара дружина — забава молодому,
молада дружина — іграшка старому.**

○

Спершу поживи, тоді танцюй.

○

**Минув місяць — хвали молоду,
минув тиждень — хвали коня.**

○

**Дівчина пісню співає, заміжня
сльози проливає.**

○

**До весілля — мед, після весілля —
редька.**

○

**На людях із золота весь, а вдома,
як пес.**

○

Гарний хазяїн своєї сім'ї не кине.

Золото золотом, земля землею, а для життя ще й щастя треба.

○

Не купуй коня в дощ, не бери жінку в свято.

○

Одружився — кажи всім, купив коня — не хвалися.

○

Удова — як хата без даху.

○

Чоловік на сопілку грає, жінка з голоду вмирає.

○

Чоловік — голова сім'ї, дружина — душа і серце.

○

Хліб і одіж — дружини турбота, дрова і тріски — чоловіків клопіт.

○

Гарна хазяйка викрутить краще, як погана винере.

**Добра господиня крає хліб краще,
як сердита пече.**

○

**Ощадлива дружина добро не
розтринькує.**

○

Охайність — окраса жінки.

○

**Погана дружина внесе фартухом
з дому більше, ніж чоловік вивезе
сімома кіньми.**

○

**Брати доти рідня, доки каші
вдосталь.**

○

**Батько лихий, мати лиха, а ще
зліша невістка.**

○

**Сім братів у мирі живуть, дві
невістки ворогують.**

**В одній хаті двоє господарів
не вживуться.**

○

**Краще господарювати самому
в солом'янім курені, як дев'ятьом—
у багатій хаті.**

○

Син доти син, доки не женився.

○

**Найми́та хвалять рідко, невістку —
ніколи.**

○

**Найми́ту платять щороку,
поденнику — щодня, невістці —
ніколи.**

○

**Краще в дочки під столом, як
у сина за столом.**

○

**Краще близький гість, ніж далекий
родич.**

Непроханий гість без ложки їсть.

○

Непроханий гість — мов недоварена ковбаса.

○

Хто не дякує за дрібницю, той не подякує і за велике.

○

У гостях туди-сюди, в своїй хаті жити-вмирати.

○

Риба й гість через три дні набридають.

○

Хліб і гість швидко черствіють.

○

У гостях пий, та не забувай, що в двері виходити.

**Весняний гість приходиться у дім
голодний.**

○

**Старий друг і стара дорога —
надійні.**

○

**Хороший друг дорожчий за тисячу
карбованців.**

○

Дружба не старіє.

○

**Старого друга не забувай, доки
нового не визнаєш.**

○

**Хто хоче друга мати, сам людиною
мусить стати.**

○

**За дружбу — дружбою, за довір'я —
довір'ям.**

○

**Хто не має жодного друга —
півжиття живе.**

**Хороших сусідів люблять,
поганих — терплять.**

○

**Краще миром із сусідом, як
сваркою з братом.**

○

**Краще близький друг, як далекий
брат.**

○

**Гарний друг ліпше, як дев'ятеро
родичів.**

○

**У добрий час друзів багато, у біді—
нікого.**

○

**Коли пива наливаєш, тоді всім
товариш.**

○

**На словах — друг, а ножа сховав
у кожух.**

**Другова вода солодша за ворогів
мед.**

◦

На язиці мед, а в серці — жовч.

◦

Хороше срібло ліше за золото.

Не всі роки — брати

**Хорошої погоди в казані не
приготувати.**

○

Око погоди — градусник.

○

**Південно-східний вітер відносить
рибу від сіті.**

○

**Південно-східного вітру не бува без
дощу, гніву жіночого — без плачу.**

○

**Північно-західний вітер — мітла для
неба.**

○

**Перед дощем — затишшя, після
вітру — дощ.**

Спершу сумує, потім струмує.

◦

**Дощ весняний оживляє, осінній —
умертвляє.**

◦

**Краще жаркий день, як дощ
у прохолоду.**

◦

**Теплий дощ — брат, туман —
племінник.**

◦

**Діти дощу плачуть, діти посухи
сміються.**

◦

**Краще в посуху їсти хліб, як
у дощ — коржі.**

◦

**Дощ до Яака ¹ — зерно в засіки,
після Яака — із засіків.**

¹ Я а к — 25 липня.

**Як прийшов — варять їжу
з борошна, Лаур прийшов —
нечуть хліб, Пярт¹ — молотять.**

○

**Марет² дає хлібинку, Як —
коровай.**

○

**У врожай хліб шукає людей,
в недорід — люди хліба.**

○

**Посуха наближає до голоду,
дощовий рік приносить голод.**

○

**У посуху хоч окраєць хліба є,
а в дощі — нічого.**

○

Ріпа в погріб — жінка в хату.

○

Не кожної осені повні комори.

¹ Л а у р — 10 серпня, П я р т —
23 серпня.

² М а р е т — 13 липня.

**З одного березневого ока сніжить,
з другого — капотить.**

○

**У лютому сльота — в березні
холоднеча.**

○

М'яка зима — сухе літо.

○

**Зима не застається в хмарах, а літо
в болоті.**

○

**Запізниться зима — запізниться
й літо.**

○

**Март кожуха одягає, Кадрі¹ —
скидає.**

○

Нігул² впускає зиму.

¹ М а р т — 10 листопада, К а д р і —
25 листопада (йдеться про різку зміну
погоди).

² Н і г у л — 6 грудня.

**У лютому в сонця з ока капотить
вода.**

○

І в лютому струмок скресає.

○

**Один мороз не принесе зими, дві
відлиги — не проженуть.**

○

Зима не дає, зима вимагає.

○

Холодна зима — гарний врожай.

○

**Чим вищі замети, тим пишніші
снопи.**

○

У літа — очі, в зими — зуби.

○

Віз лає зиму.

○

**Мороз зганяє селянина з саней
і сам всідається.**

Холод жорстокіший за наглядача.

○

**Краще невеликий мороз, як відлига
й вітер.**

○

**Молодому тепліше в каптані, ніж
старому в кожусі.**

○

Мороз питає п'яницю про кожух.

○

**Мороз завжди питає про рукавиці,
зима — про валянці.**

○

**Не бійтеся зими, бійтеся сина
зими¹.**

○

Літо і зима завжди сваряться.

○

Весняний день — як дев'ять осінніх.

¹ Тобто весняних приморозків.

**Весна кличе плуги в поле, птахів —
до пісень.**

○

У холодної весни грибний вік.

○

**Холодна весна — для вівса, тепла —
для гречки.**

○

**Весна красна квітами, осінь —
снопами.**

○

**Журавель приносить весні нові
чобітки.**

○

**Один шпак — ще не весна, одна
ластівка — ще не літо.**

○

Весняна земля солодша за отаву.

○

Травневий дощ готує ниву до жнив.

○

Вода навесні мудра, а не восени.

**Холодний травень і вологий
червень — будуть погребі й комори
повні.**

○

**Сніг у квітні — і за вересень
грязько.**

○

Із сухого літа та дощова осінь.

○

В осінньої ночі дев'ять синів.

○

**У вогню довга рука, у води —
глибока борозна.**

○

**Злодій залишає хоч вішалку,
пожежа — нічого.**

○

**Після чуми хоч одежа на вішалці,
після пожежі — нічого.**

○

**Дев'ять років видно, де червоний
віл заснув.**

Де мало вогню, там багато диму.

○

**Хто в морі не був, той горя
не бачив.**

○

Буря і шторм — свято моря.

○

Затишшя приносить рибу.

○

Без вітру не можна жити.

○

Не завжди вода тече до моря.

○

Не носи води в море!

○

Вода біжить, де похиліше.

○

Тиха вода — глибоке дно.

○

**Зима для лісу, як старий кожух
селянинові.**

**Ліс узимку подорожньому — мов
старий кожух.**

○

Як ти до лісу, так і ліс до тебе.

○

**Як у лісі гукнеш, так
і відгукнеться.**

○

Дуб — залізо селянина.

○

**Коли місяць уповні, рубають
модрину, молодик — ялину.**

○

Куди дерево хилиться, туди і впаде.

○

Достигла ягода падає.

○

Смачну ягоду чути по запаху.

○

Собаку вдар до того, як укусить.

○

Старий собака даремно не гавкне.

**Два собаки на подвір'ї
не вживуться.**

○

Злий пес череду стереже.

○

**Не виганяй старого собаку, поки
малий не навчився гавкати.**

○

Собака росте — і зуби ростуть.

○

**Ліпше бути живим собакою, ніж
мертвим левом.**

○

Який пес, такий і хазяїн.

○

**Худа кішка і собака-ледар —
ганьба для господаря.**

○

Гладенький кіт, а кігтики гострі.

○

Котові — забава, а миші — до бога.

Кішка на печі — миша у засіку.

○

Добрий кінь батога не знає.

○

Краще коневі везти дев'ятьох на возі, як одного на спині.

○

Старий кінь і стеблини на возі не повезе.

○

Поганяй коня не батогом, а вівсом.

○

Ситий кінь біжить прудкіше.

○

Втомленому коневі і вухо важке.

○

**Весною старий кінь дорогий,
восени — старий кожух.**

○

**Кінь чужий, батіг свій —
можна за ніч хоч сто верст гнати.**

**У корови молоко на язиці, у курки
яйце на дзьобі.**

○

**Віл з'їдає стільки за раз, скільки
комар за рік.**

○

**Були б у свині кігті, вона б
на дерево вилізла.**

○

Свиня ниви не встереже.

○

**Не вийде з вовка помічника
пастухові: вовк — лісовий сторож.**

○

**Ведмідь найсильніший, лис
найхитріший.**

○

**Заєць за ніч залишить більше
слідів, ніж кобила з лошам за все
літо.**

○

**Ранній птах заросить дзьоб,
пізній — не заросить.**

**Рання ворона чистить дзьоб,
пізня — крилами махає.**

○

**Звідки птах випурхнув, там і гніздо
знайдеш.**

○

**Бідолашний той птах, який і свого
пера не піднесе.**

○

Птах сірий, а пісня гарна.

○

**Птах у височінь шугає, коли
в крилах силу має.**

○

**Ластівка день починає, соловейко —
вінчає.**

○

**Журавель цибає, поки болото
не розтане.**

○

**Журавлі відлетіли — полуднувати
віколи.**

Хмара над світом без крил літає.

○

**Журавлі у вирій — холодно, лебеді
у вирій — заморозки, гуси у вирій—
сніг.**

○

**Сніг під крилами в лебедя,
заморозки на носі в гусака.**

○

**Своїм тільки кудкудаче, чужим
ййця несе.**

○

**Якби в дятла не такий дзьоб,
ніхто б його й не знав.**

○

**Де мед не збирають, там і бджоли
не літають.**

○

Зозулю чути здаля.

○

Зозуля знає, коли кувати.

У приказки золоте дно

**Слово народу й далека дорога кінця
не мають.**

○

Лагідне слово гнів перемагає.

○

**Будь своєму слову господар, і слово
стане твоїм господарем.**

○

**Людину впізнаємо по словах,
вола — по рогах.**

○

**Людина вмирає — слово
лишається.**

○

Слова боргу не платять.

**Слово за зубами солодше,
як вимовлене.**

○

**Дивись багато, слухай багато, та не
базікай багато.**

○

**Пообіцяв — добре, дотримав
слова — ще краще.**

○

Слово рятує, слово і в'яже.

○

Що на серці, те й на устах.

○

**Хто багато балакає, мусить багато
відповідати.**

○

**Не все годиться їсти, не все можна
слухати.**

○

Не все кажи, що на кінчику язика.

○

Що побачив і почув—не роздзвонюй.

Знай багато, кажи мало.

○

**У слова хай буде вузол,
а в оповіді — продовження.**

○

У теплій хаті й розмова лагідна.

○

**Привітне слово і привітна людина
весь світ обійдуть.**

○

**Перш ніж сказати іншим, скажи
собі.**

○

Без розмови, як без морської хвилі.

○

**Приказка не збреше, порожня
люлька не задимить.**

○

Приказка — старе срібло.

○

У приказки білі ноги.

У приказки золотий зміст.

○

**День прожити — сто років наперед
обдумати.**

○

Коли любиш життя, дорожи часом.

○

Часу і за мільйони не купиш.

○

Часу на ярмарку не придбаш.

○

Один день жалкує за іншим.

○

**Неділя — свято, понеділок —
чепурун, вівторок — серйозний,
середа — убога, четвер — голодний,
п'ятниця — багата, субота — пишна.**

○

**Хоч яким би довгим був день,
а вечір настане.**

Час висушує мочари й сльози.

○

Час — добрий порадник.

○

Час здолає ворожнечу.

○

День ранить, час заліковує.

○

Час забирає чорні дні і гоїть рани.

○

Залізо міцне, та зуби часу міцніші.

○

Правдива душа — правдиві й уста.

○

Їж спіле, говори правдиве.

○

У брехні куций каптан.

○

**Правда гордо ступає, брехня
ховається.**

У брехні солодкий присмак.

○

На брехуна нема шибениці.

○

Голова брехуна димить.

○

Брехні ніколи не сховаєш.

○

У брехні драний кожух.

○

Краще розумна брехня, ніж дурна правда.

○

Говорити, не думаючи, що стріляти наосліп.

○

Слово за хвоста не спіймаєш.

○

Словом і війну втихомирюють.

○

Із іскри вогонь, із слова сварка.

**Краще чорний мир, як біла
ворожнеча.**

○

Мир збирає, війна розкидає.

○

У мирі народ багатіє.

○

**Краще в злагоді пів-яєчка, як
у сварці ціла курка.**

○

**Краще в злагоді горохова юшка,
як оладки в сварці.**

○

**Сварка часто-густо виникає через
дрібниці.**

○

**Дай віжки в руки сердитому —
зажене коня в ліс.**

○

**На копійку діла — на карбованець
галасу.**

Краще мир, як гроші.

○

Краще копійка близько, ніж карбованець далеко.

○

Хочеш позбутися друга — позич йому грошей.

○

Хороший крам хвалить себе сам.

○

Крама продають не в мішку й не за дверима.

○

Які гроші, такий і крам.

○

Зважуй правильно, плати чесно.

○

Краще купувати, ніж продавати.

○

Гроші прийдуть — за водою спливають.

Родичі родичами, а крам чужий.

○

Гроші — гарний родич, але поганий господар.

○

У грошей нема очей.

○

Вовка люблять лаяти, гроші — лічити.

○

Борг існує спрадавна.

○

Чужі гроші горять у кишені.

○

Позичка повертається до господаря шкутильгаючи.

с

Що тепла рука взяла, те холодна не віддасть.

○

Хліба позичив, а сам зуби на полицю.

**Хто іншому позичає, собі ворога
наживає.**

○

**У шапці позичив, без шапки
одержав, та ще й нагадував.**

○

**Позичає — добрий, вимагає —
лихий.**

○

**Позички пишуть на камені, борги —
на піску.**

○

**Чарка горілки і люлька з тютюпцем
боргу не мають.**

○

Яйце позичив, а курку вимагає.

○

Біднякові не позичають надовго.

○

Старе дерево не саджають.

○

Здоров'я краще за багатство.

**Молоде дерево гнеться, старе —
ламається.**

○

У старого розум, у молодого — сила.

○

**Краще хай плаче дитина, як стара
людина.**

○

Краще без черевиків, як без ніг.

○

**У кожної біди — своя втіха,
у кожної хвороби — свій лікар.**

○

**Хворому — лікаря, здоровому —
ковбаси.**

○

**Хвороба кіньми налітає, волами
відїжджас.**

○

Хворому і золоте ложе не допоможе.

○

Сива голова хилиться до могили.

**Видно кінчик носа, та не кінець
життя.**

○

**Смерть у старих перед очима,
в молодих — за плечима.**

○

**Повертається людина з-за моря,
та не повертається з-під землі.**

○

**Своє горе кістки ломить, чуже —
в дерево входить.**

○

**Дай злу кінчик пальця, воно й руку
відкусить.**

○

**Нещастя ходить не в лісі поміж
деревами, а між людьми.**

○

**Біда прилітає на крилах вітру,
покидає мурашиними кроками.**

**Зло плаче через заздрощі, добро —
через радощі.**

○

Щастя й нещастя йдуть поряд.

○

**Щасливий той, хто вважає себе
щасливим, нещасний той, хто
вважає себе нещасним.**

○

**Коли на морі біда, на землі
помічників багато.**

○

Одна біда не з'їсть іншої.

○

**Хто горя не зазнав, солодкого
не відчує.**

○

**Збирай гроші, доки збирається,
колись-то й біда прийде.**

○

**Маленький камінь перекидає
великий віз.**

**Від маленької гадюки помирає
великий віл.**

○

**Через маленьку дірку великий
корабель тоне.**

○

**Хто добра зазнав, той усі гіркоти
стерпить.**

○

**Нещастя не приходять із
дзвіночками на шиї.**

○

**Спрага жене вола до колодязя,
голод — вовка до села.**

○

**Коли погибель іншим деревам,
тоді і ялівцю чума.**

○

Радість і горе — брати.

○

**Краще дивитися в очі тому, хто
сміється, ніж тому, хто плаче.**

Горе робить чорним, біда — сивим.

○

Горе забирає сон, жалоба — красу.

○

Ревне горювання — передчасна старість.

○

**У птаха — пташине горе,
у людини — людське.**

○

**Кожен сам знає, де йому чобіт
муляє.**

○

Іржа їсть залізо, смуток — серце.

○

**Хто багато подорожує, той багато
бачить.**

○

Стара дорога — старий друг.

○

Стара дорога — знайома.

**Май, подорожній, завжди хліб
у кишені.**

○

**Питай у мандрівника, а не в того,
хто на печі хропе.**

○

**Хто усі болота обійшов, той усі
ягоди скуштував.**

○

**Хто хоч раз обійшов круг хати,
мудріший за того, хто сидить
на місці.**

○

**Питай того, хто обійшов світ, а не
того, хто живе багато літ.**

З М І С Т

- 5 Вступне слово
Олександра Завгороднього
- 11 Наша сила — народів радянських
сім'я єдина
- 17 Який посів, такі й жнива
- 43 Не буде пан братом, а вовк —
ягням
- 65 З поганого колодязя вода несмачна
- 95 Який Яан, такий і каптан
- 119 Не всі роки — брати
- 135 У приказки золоте дно

ЭСТОНСКИЕ ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ

С б о р н и к

(На українском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор *З. Г. Коваль*

Художник *М. М. Левчишин*

Художній редактор *П. Т. Вишняк*

Технічний редактор *О. І. Дольницька*

Коректори *Н. О. Маслова, О. С. Назаренко*

Виготовлено на книжковій фабриці
«Жовтень» республіканського
виробничого об'єднання
«Поліграфкнига», Київ, Артема, 23а.

БФ 29 547. Здано на виробництво 15/VIII
1972 р. Підписано до друку 21/XII 1972 р.
Папір машинно-крейдяний. Формат 70×
×108¹/₆₄. Фізичн. друк. арк. 2,375. Умовн.
друк. арк. 3,325. Обліково-видавн. арк.
2,795. Ціна 25 коп. Замовл. 680. Тираж
50 000.

25 коп.

